

СТАНОВИЩЕ

от доц. д.н. Евгени Латинов

за дисертацията на Велислава Тодорова „Логически модели за предаването на източника на информацията в естествените езици“, представена за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Дисертацията „Логически модели за предаването на източника на информацията в естествените езици“ на Велислава Тодорова има обем от 150 стандартни машинописни страници. Текстът се състои от пет глави, увод и заключение, като главите са разделени на секции и подсекции. Накрая има обширна библиография, включваща около 70 заглавия.

Освен за изследване на въпросите за логическото следване и логическата еквивалентност, които са нейна основна тема, логиката се използва за формален анализ на естествените езици. С това е свързана централната тема на дисертацията – изследването на граматическата категория *евиденциалност* в естествените езици с формално-логически средствата за анализ. Разбира се акцентът е върху категорията евиденциалност в българския език, но в текста тя също е предмет на конкретен анализ и в още два езика и върху нея се разсъждава и от универсална перспектива. За да е успешно, такова изследване изисква авторът му има достатъчна лингвистическа компетентност, от една страна, и достатъчна логическа компетентност, от друга. Работата демонстрира, че и двете са налични в завидната степен. Текстът е интердисциплинарен, като освен лингвистическата и логическата тематика основно е застъпена и философската – по-специално тази на философия на езика. Тези три области (лингвистика, логика и философия) са разпределени в дисертацията по следния начин.

С лингвистическа проблематика се занимават първите три глави, като първата, „Обща теоретична рамка“, разглежда някои най-общи понятия, като това за езиково значение, отношението между *семантиката* и *прагматиката*, понятията *истина* и

пропозиция. Интересни тук са съпоставянето и оригиналният опит за изясняване на свързаните с двойката *истина-неистина* понятия *лъжа, откровеност, искреност*.

Втората глава, „Терминология“, също разглежда някои по-общи лингвистични въпроси, но те вече се отнасят до специфичния лингвистичен обект на изследването – категорията евиденциалност. Разгледано е отношението между понятия, които са свързани с анализа на тази категория, например *епистемичната модалност* и *адмиративността*.

Третата глава, „Езикови данни“, е лингвистически най-специализираната. Тук авторката навлиза дълбоко в лингвистичните въпроси, свързани с евиденциалността в българския език, но също и в езиците кечуа и шайен.

Четвъртата глава, „Формални подходи“, е посветена на формално-логическите модели за анализ на евиденциалността. Разгледани са три подхода – *модален, илокутивен* и подход на *динамичната семантика*. При модалния подход феномените на евиденциалността се анализират посредством семантиката на възможните светове, като евиденциалността се третира като епистемична модалност. Посочени са някои слабости на този подход, които както изглежда се преодоляват от втория формален подход, който се основава на теорията на речевите действия, формулирана от Остин и развита от Сърл. Докато при модалния подход анализът остава при пропозиционалното съдържание на изказванията, този подход има предимството, че въвежда допълнителния компонент на илокутивната сила, който допълва или модифицира пропозиционалното съдържание и по този начин позволява по-адекватен анализ на евиденциалността. Основното използвано понятие при третия подход, този на динамичната семантика, е понятието за *контекст*, което се дефинира теоретико-множествено. Този подход изглежда плодотворен, тъй като е много гъвкав – контекстите се изменят в процеса на комуникацията заедно с промяната на разменената информация.

Петата глава, „Философски проблеми“ е посветена на различни въпроси от философия на езика, които имат връзка с предишните, по-специализирани

(лингвистически и логически) части. Връзката идва от това, че са дискутирани общи понятия, върху които по-специализираният анализ стъпва. Засегнати са понятия като *импликатура*, *пресупозиция*, *възможен свят*, *пропозиция*. Също така в тази част детайлно е разгледана класификацията на речевите действия и като принос на дисертацията е предложена корекция на тази класификация, при която феноменът на евиденциалността са обяснени с ангажимента на трето лице (освен говорещия и слушащия) за осъществяването на съответствието между изказването и света.

Във връзка с тази последна философска част бих искал да задам следния въпрос на Велислава. В пета глава авторката приема определена дефинитивна връзка между различни понятия в семантиката на възможните светове – имаме *изказвания* (това са произнесените в някакъв контекст изречения), тяхното значение са определени *положения на нещата*, *възможните светове* са множества от *положения на нещата*, *пропозициите* са множества от *възможни светове*. Една пропозиция е истинна в даден възможен свят, ако светът е елемент на пропозицията. От друга страна едно положение на нещата е истинно в даден възможен свят, ако принадлежи на този възможен свят. Аз не мога да се отърва от чувството, че тук има излишно усложняване, предвид на това, че *пропозиция* и *положение на нещата* интуитивно ми изглеждат едно и също нещо, а в самата конструкция понятието за *пропозиция* ми изглежда излишно, защото *възможните светове* се определят от *положенията на нещата*, които им принадлежат, и когато например вземем множеството от всички възможни светове, които съдържат положението на нещата, че снегът е бял, това ще бъде точно същото множество от възможни светове, което отговаря на пропозицията, че снегът е бял. Във всеки свят от това множество от възможни светове изказването „Снегът е бял“ ще е истинно, защото положението на нещата, че снегът е бял, ще е в този свят, и, дублирано, същото изказване ще е истинно в този свят, защото светът принадлежи на това множество от възможни светове – пропозицията. Знам, че, за разлика от мен, за Велислава *пропозиция* и *положение на нещата* интуитивно не са едно и също нещо, но въпросът ми е, ако оставим настрана интуициите, дали в тази конструкция от дефиниции понятието за *пропозиция*

изпълнява някаква функция, която понятието *положението на нещата* не може да изпълни, която да оправдае съществуването му.

В заключение: Като имам предвид несъмнените достойнства на представения от Велислава Тодорова дисертационен труд, смятам че той напълно отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“, поради което ще гласувам убедено с „За“ за присъждане на тази степен на кандидата.

10.05.2022

Евгени Латинов

